

Nr 134

Utlåtande i anledning av vissa motioner om samhällets vårduppgifter m. m.

(3:e avd.)

Motionerna

Utskottet har behandlat

dels de likalydande motionerna I: 188 av herr Dahlén m. fl. och II: 210 av herr Wedén m. fl. i vad avser hemställan att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t

A. anhåller

1. att ett program måtte utformas för samhällets vårdsektor där ökad vikt läggs vid förebyggande och eftervårdande insatser och där helhetssyn, integration och samverkan inom vårdmiljön är målsättningar i enlighet med vad i motionerna anförts,

2. att en utredning tillsätts för en översyn av den förebyggande vårdens lokala organisation med beaktande av vad som i motionerna anförts,

B. ger till känna vad i motionerna anförts

1. att ökad vikt vid hälso- och sjukvårdens utformning bör fästas vid den personliga omvårdnaden av den sjuke,

2. att staten bör ställa större resurser till förfogande för sjukvårdens och socialvårdens planerings- och rationaliseringsinstitut (SPRI),

3. att byggandet av modellsjukhus bör påskyndas,

4. att förbättrad ersättning bör utgå från statens sida till personer som i hemvård hjälper den sjuke,

5. att en överarbetning av gällande författningar på hälso- och sjukvårdsområdet sker så att bl. a. inrättande av fler patienthotell samt dagvård, femdagarsvård, annan deltidsvård och regelbundna kostnadsfria transporter för läkarstationer inte försvåras eller försenas av försäkringstekniska skäl utan tvärtom den öppna och halvöppna vården kan göras mer förmånlig än nu för patienterna,

6. att stödet till utbildning av hemvårdarinnor byggs ut,

7. att hemvårdarinnornas arbete underlättas och stimuleras bl. a. genom bidrag till fordon,

8. att eftervården stärks t. ex. genom inrättande av fler behandlingshem för eftervård,

9. att glesbygdskommittén får i uppdrag att särskilt studera transportproblem i samband med vårdbehoven,

dels de likalydande motionerna I: 372 av herr Virgin m. fl. och II: 431 av herr Holmberg m. fl. vari hemställts att motionerna överlämnas till den år 1968 tillkallade socialutredningen,

dels de likalydande motionerna I: 544 av herrar Svante Kristiansson och Wååg och II: 650 av herr Nilsson i Kristianstad m. fl. vari hemställts att riksdagen i skrivelse till regeringen måtte begära tilläggsdirektiv för socialutredningen i syfte att få en mera grundläggande omprövning av socialpolitikens målsättning och inriktning i enlighet med vad som närmare anges i motionerna,

dels motionen II: 85 av herr Wiklund i Stockholm vari hemställts att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t begära åtgärder, ägnade att stimulera utvecklingen av en sådan ordning av eftervården inom olika vårdområden att denna i normala fall inledes med att vederbörande övervakare eller annan lämplig person — på det allmännas bekostnad — avhämtar den vårdade vid vårdinstitutionen för att medfölja honom på återresan till bostadsorten och diskret introducera honom där (främst på arbetsplatsen, i en Länkorganisation eller i annan stödjande organisation etc.),

dels motionen II: 349 av herr Lundberg i vad avser hemställan att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en prövning och förslag till förenkling och en snabbare handläggning av socialvårdsfrågor för att hjälpbehövande på så sätt skulle kunna slippa de psykiska och ekonomiska påfrestningar som utdragna beredningar innebär,

dels motionen II: 606 av herrar Fridolfsson i Stockholm och Werner vari hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller om att åtgärder vidtages i syfte att åstadkomma ett vidgat samarbete mellan sociala myndigheter och kristna organisationer.

Utskottets yttrande

Den enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande från december 1967 tillkallade socialutredningen har enligt sina direktiv till uppgift att förutom en lagteknisk samordning av de tre sociala vårdlagarna även ta upp frågor rörande vårdens innehåll och anordningar för att tillgodose vård- och hjälpbehov. Utredningsuppdraget omfattar därmed även uppgiften att förutsättningslöst pröva mål och metoder på socialvårdsområdet. En eventuell tveksamhet på denna punkt torde ha undanröjts i vart fall genom det interpellationssvar som chefen för socialdepartementet lämnade i andra kammaren den 27 februari 1969.

Samarbetet mellan socialutredningen och den av bl. a. Föreningen Sveriges socialchefer år 1968 tillsatta kommitté som behandlar socialvårdens målfrågor har främjats genom personell samordning. En av kommitténs medlemmar ingår numera som expert i socialutredningen.

Redan på anförda grunder kan syftet med förslaget i motionerna I: 544 och II: 650 om *tilläggsdirektiv för socialutredningen* anses helt tillgodosett.

Såväl i de nämnda motionerna som i motionerna I: 188 och II: 210 samt I: 372 och II: 431 har framhållits att ett formulering av socialpolitikens målsättningar kräver ytterligare *forskning och utredning*. Utskottet kan helt ansluta sig till dessa ståndpunkter. Åtgärder har också vidtagits för att främja sådana syften.

En till socialdepartementet knuten och under socialministerns ordförandeskap ställd samarbetskommitté för social forskning har tillsatts år 1969. Kommittén har till uppgift att ta upp frågor om undersökningar av allmänt intresse som aktualiseras i det socialpolitiska arbetet och främja samarbete i sådana frågor mellan förvaltningen och den vetenskapliga forskningen. I kommittén ingår representanter för forskningen, för statlig och kommunal förvaltning och för socialhögskolornas elevkår.

Vidare har, enligt det uppdrag som chefen för utbildningsdepartementet anmälde i årets statsverksproposition, samarbetsnämnden för socialhögskolorna i samråd med universitetskanslersämbetet och socialstyrelsen lagt fram förslag som syftar till en precisering av de delar av det socialpolitiska forskningsområdet som bör prioriteras i fråga om forskningsresurser. Förslaget bereds inom utbildningsdepartementet.

Underlaget för en målsättningsdiskussion förbättras genom även andra utredningar än de inledningsvis nämnda. Därmed uppnås den särskilda prövning av medel och metoder som också krävs för en analys av målfrågorna.

I juni 1968 lade socialstyrelsen fram ett principprogram för den öppna sjukvården, vari skisserades organisationen av vårdcentraler för den öppna sjukvården. Där förutsattes att verksamheten vid vårdcentralerna borde omfatta såväl hälso- och sjukvård som socialvård. Huvuddragen av programmet har godtagits av remissorganen. Kungl. Maj:t har uppdragit åt utredningen angående sjukhusorganisationen m. m. att lägga fram förslag om statliga åtgärder som behövs för att genomföra en organisation av den öppna vården utanför sjukhusen som i huvudsak grundas på programmet och en av socialstyrelsen upprättad promemoria.

I början av år 1969 tillsattes en motsvarande utredning för socialvården, utredningen om den icke institutionsbundna socialvårdens målsättning och organisation. Utredningen beaktar och samarbetar med bl. a. socialutredningen och den av bl. a. Föreningen Sveriges socialchefer tillsatta kommittén.

Chefen för socialdepartementet har i juni 1969 tillkallat en sakkunnig med uppdrag att utreda vissa frågor rörande sjukvårdskostnaderna, innefattande dels en samhällsekonomisk analys av sjukvårdskostnadernas utveckling och dels en teknisk undersökning rörande verkningar individuellt och kollektivt av nuvarande finansieringsmetoder.

†1 *Bihang till riksdagens protokoll 1969. 6 saml. Nr 134—135*

Hemställan i motionerna I: 188 och II: 210 att riksdagen skulle hos Kungl. Maj:t anhålla att ett *program* utformas för samhällets vårdsektor får med hänvisning till det anförda anses tillgodosedd så till vida att åtgärder vidtagits för att skapa erforderligt underlag för att formulera till samhällsutvecklingen anpassade nya målsättningar. En föreslagen riksdagens åtgärd är därför obehövlig.

Den sistnämnda hemställan innefattar också ställningstaganden till förman för vissa huvudprinciper i ett kommande program. De angivna målsättningarna, helhetssyn, integration och samverkan inom vårdmiljön, är redan allmänt omfattade och har även fått konkreta uttryck i t. ex. socialutredningens direktiv, den nya socialstyrelsens organisation, 1968 års ändring i socialhjälpslagen, öppenvårdsutredningen, narkomanvårdens principer m. m. Härigenom har också den aktivt uppsökande och förebyggande vården främjats och vikten av en uppföljande vårdinsats betonats. Motionernas syfte även i denna del får anses tillgodosett.

Förslaget i motionerna I: 372 och II: 431 att dessa motioner överlämnas till socialutredningen innefattar ett förordande av ett riksdagens ställningstagande till förman för vissa *allmänna riktlinjer*, avsedda att leda utredningens arbete.

I motionerna betonas i första hand vikten av att socialpolitikens fortsatta utbyggnad inriktas mindre på generella stödformer och mer på individuella åtgärder. Utskottet kan inte biträda en ur en angiven motsättning formulerad handlingslinje. Det obestridda behovet av ytterligare individuella hjälpinsatser kan inte tillmötesgås effektivt om inte för grupper av medborgare gemensamma stödbehov tillgodoses genom vidgade generella åtgärder. De generella ekonomiska åtgärdernas centrala roll i strävandena att främja respekt för människans egenvärde och rätten till personlig integritet får inte heller förbises. Vidare är en fortsatt utbyggnad med dessa medel av ekonomisk jämlikhet, trygghet och valfrihet en grundläggande faktor för att ge flera möjlighet att utnyttja sin förmåga och vilja till personligt ansvarstagande. Motionerna avstyrks därför.

I de sistnämnda motionerna betonas även vikten av att den sociala hjälpverksamhet som bedrivs av *idéella organisationer* får ökat stöd från samhällets sida. I motionen II: 606 föreslås en begäran om åtgärder för att åstadkomma ett vidgat samarbete mellan sociala myndigheter och kristna organisationer.

En arbetsgrupp inom den nämnda utredningen om den icke institutionella socialvården behandlar särskilt frågorna om kontakter med socialvårdens gränsområden: skola, arbetsmarknad, socialförsäkring, sjukvård, polis, kriminalvård samt frivilliga, ideella organisationer. En riksdagens åtgärd enligt förslaget i motionen II: 606 kan inte anses motiverad.

En *utredning om den förebyggande vårdens lokala organisation* föreslås i motionerna I: 188 och II: 210 mot bakgrund av önskvärdheten av en ökad samordning av de förebyggande åtgärderna på det kommunala planet.

Socialstyrelsens år 1969 utfärdade anvisningar i anledning av 1968 års ändringar i socialhjälpslagen betonar bl. a. att i de kommuner där integrerad socialvård ännu inte organiserats bör socialnämnderna ta initiativen till gemensamhetsaktioner. Enligt vad utskottet erfarit har inom socialutredningen tagits upp frågan om att inför kommunreformens fullföljande med förtur pröva den lagstiftning som nu kan motverka samordningssyftet. Motionernas syfte i denna del får anses helt tillgodosett.

Hemställan i motionerna I: 188 och II: 210 om ett tillkännagivande av att ökad vikt bör fästas vid *den personliga omvårdnaden av den sjuke* återförs till åsikten att frågan i vidare utsträckning bör tas upp till debatt och leda fram till reella förändringar i relationerna mellan alla berörda kategorier.

Utskottet ansluter sig till den i motionerna framförda åsikten. Ett riksdagens uttalande av föreslagen allmän karaktär måste emellertid anses sakna praktisk funktion. Frågan måste som förut in i de konkreta organisationsavvägningarna, främst hos sjukvårdshuvudmännen. Rationalisering av vissa arbetsuppgifter samt den ökande tillgången på läkare och övrig sjukhuspersonal verkar i motionärernas syften liksom redan vidtagna åtgärder för särskild utbildning.

Förslaget i motionerna I: 188 och II: 210 om ett uttalande att staten bör ställa större resurser till förfogande för sjukvårdens och socialvårdens planerings- och rationaliseringsinstitut (*SPRI*) avstyrks. De statliga insatserna utgår enligt ett till och med 1971 gällande avtal som slutits på av riksdagen godkända grunder. Fråga om ändring av dessa grunder bör behandlas efter eventuella konkreta förslag i ämnet.

I de sistnämnda motionerna föreslås ett riksdagens uttalande att byggnaderna av *modellsjukhus* bör påskyndas.

Skisser till hela standardsjukhus torde inte nu kunna normaliseras. Inom *SPRI* pågår dock aktivt arbete på typplaner och normer för olika sjukhusenheter m. m. Motionerna avstyrks i denna del.

Motionerna I: 188 och II: 210 innefattar vidare ett förordande av förbättrade statliga ersättningar till personer som i *hemvård* hjälper de sjuka.

Den sociala hemhjälpn som handhas av kommunerna har ökat kraftigt under senare år. Antalet hjälpta åldringar och handikappade år 1969 kan beräknas till omkring 240 000, vilket jämfört med år 1965 innebär en ökning med 100 000 hjälpta personer. Även hemsjukvården, som är en landstingsuppgift, har ökat under senare år. En samordning mellan den sociala hemhjälpn och hemsjukvården har åstadkommit genom ett principavtal om samverkan beträffande hemsjukvården som Svenska landstingsförbundet och Svenska kommunförbundet enats om att rekommendera sina medlemmar. Enligt detta avtal åtar sig kommunen att ställa sin hemhjälporganisation till förfogande även för hemsjukvård. Ersättning till den sociala hemhjälppersonalen utgår enligt avtal. Den rekommenderade samordningen kan väntas avsevärt underlätta en fortsatt utbyggnad av hemsjukvården. Motionerna avstyrks därför i denna del.

En regelöversyn som gör *den öppna och halvöppna vården* mer förmånlig för patienterna förordas vidare i motionerna I: 188 och II: 210.

Kungl. Maj:t har i propositionen nr 125 föreslagit ändringar rörande sjukvårdsförmånerna inom sjukförsäkringen m. m. Enligt förslaget skall bl. a. läkarvårdsersättningen reformeras så att öppen vård blir förmånligare samt ersättningsreglerna för den slutna vården gälla även halvöppna vårdformer som dagsjukhusvård, nattsjukhusvård, femdagarsvård och läkarvårdskostnad under patients vistelser utanför sjukhuset. Vidare rekommenderas sjukvårdshuvudmännen att svara för resorna till och från sjukhuset för patienter i deltidsvård under behandlingstiden. Motionsförslaget får härigenom anses helt tillgodosett.

Utskottet avstyrker även förslagen i motionerna I: 188 och II: 210 angående uttalanden om utbildning av *hemvårdarinnor* och underlättande av deras arbete bl. a. genom bidrag till fordon. Frågorna bör behandlas på grundval av mer preciserade yrkanden.

I de senast nämnda motionerna förordas även ett uttalande för att *eftervården* stärks t. ex. genom inrättande av flera behandlingshem.

Ansvar för eftervården ligger i princip på socialvården och sjukvårdshuvudmännen. Enligt en enkätundersökning våren 1969 fanns planer för utbyggnad av sjukvårdens eftervårdsresurser, i första hand med behandlingshem, i fem landsting. Inom nykterhets- och narkotikavården utgår statliga bidrag. Utredningen om den icke institutionsbundna socialvården har arbetsgrupper för vård, behandling och rehabilitering samt för efterkontroll och uppföljning. Utskottet förutsätter att socialstyrelsen som hittills uppmärksamt följer utvecklingen. Behov av ett förslaget allmänt uttalande kan inte anses föreligga.

Motionen II: 85 innefattar ett förordande av en ordning inom *den uppföljande vården* som innebär att möjlighet ges till att övervakare eller annan hämtar den vårdade vid institution och introducerar honom i den nya miljön.

Utskottet ansluter sig till motionärens utgångspunkt för yrkandet, nämligen att den uppföljande vården bör aktivt och naturligt ansluta till institutionsvården. Det återopade systemet att övervakare får kontakt redan under anstaltstiden verkar i kombination med frigivningsplaneringen i sådan riktning. Föreskrifter om övervakares uppgifter enligt motionsförslaget kan dock inte anses lämpliga. Övervakare har möjlighet att få ersättning för motiverade och icke obetydliga kostnader utöver schablonersättningen. Utskottet förutsätter att även härmed sammanhängande frågor kan komma att ytterligare belysas bl. a. av utredningen om den icke institutionsbundna socialvården och förordar inte något uttalande av förslaget innehåll.

Förslaget om särskilda studier av *transportproblem i glesbygd* i samband med vårdbehov får anses ha i avsevärd mån täckts genom den tidigare verk samma glesbygdsgruppens allmänna studier och de medel som ställts till förfogande för inköp av service- och färd bussar. Kungl. Maj:t har vidare ställt medel till förfogande för ett socialt forskningsprojekt i glesbygd.

I motionen II: 349 begärs förslag till förenkling och snabbare *handläggning* av socialvårdsfrågor. Kravet har framställts mot bakgrund av exemplifierad långvarig behandling av frågor om ersättningar i yrkesskadeförsäkringen.

Det är enligt utskottets mening uppenbart att handläggningen av frågor om sociala ersättningar redan på grund av sin natur bör vara skyndsam. Det är dock ofrånkomligt att då ett krav på orsakssammanhang mellan olycksfall och skada uppställs i lag tillämpningen i åtskilliga fall kräver en omfattande expertutredning. Utskottet erinrar om den i lagen om yrkesskadeförsäkring år 1967 till den skadades förmån intagna regeln att orsakssammanhang skall anses föreligga mellan olycksfall och skada såvida inte betydligt starkare skäl talar däremot. Utredning pågår om yrkesskadeförsäkringens administration. Utskottet anser därför att något riksdagens initiativ inte är erforderligt.

Utskottets hemställan

Utskottet hemställer

1. att riksdagen avslår motionerna I: 544 och II: 650,
2. att riksdagen avslår motionerna I: 188 och II: 210 i vad avser ett program för samhällets vårdsektor,
3. att riksdagen avslår motionerna I: 372 och II: 431,
4. att riksdagen avslår motionen II: 606,
5. att riksdagen avslår motionerna I: 188 och II: 210 i vad avser utredning om den förebyggande vårdens lokala organisation,
6. att riksdagen avslår motionerna I: 188 och II: 210 i vad avser den personliga omvårdnaden,
7. att riksdagen avslår motionerna I: 188 och II: 210 i vad avser sjukvårdens och socialvårdens planerings- och rationaliseringsinstitut,
8. att riksdagen avslår motionerna I: 188 och II: 210 i vad avser modellsjukhus,
9. att riksdagen avslår motionerna I: 188 och II: 210 i vad avser ersättningar i hemvård,
10. att riksdagen avslår motionerna I: 188 och II: 210 i vad avser vissa bestämmelser m. m. med anknytning till den öppna och halvöppna sjukvården,
11. att riksdagen avslår motionerna I: 188 och II: 210 i vad avser
 - a. utbildning av hemvårdarinnor,
 - b. hemvårdarinnornas arbete,

12. att riksdagen avslår motionerna I: 188 och II: 210 i vad avser eftervården,
13. att riksdagen avslår motionen II: 85,
14. att riksdagen avslår motionerna I: 188 och II: 210 i vad avser vissa transporter i glesbygd,
15. att riksdagen avslår motionen II: 349 i vad avser handläggning av socialvårdsfrågor.

Stockholm den 4 november 1969

På statsutskottets vägnar:

GÖSTA BOHMAN

Närvarande: se under utlåtandet nr 135.

Reservationer

1. beträffande ett *program* för samhällets vårduppgifter av herrar Axel Andersson (fp), Per Jacobsson (fp), Nyman (fp), Enskog (fp) och Mundebo (fp) som anser att

dels den del av utskottets yttrande på s. 4 som börjar med »Hemställan i» och slutar med »anses tillgodosett» bort ha följande lydelse:

»I motionerna I: 188 och II: 210 förordas ett *program* för samhällets vårdsektor. Utskottet har redovisat en rad utredningar och arbetsgrupper som har till uppgift att belysa olika sektorer av vårdområdet. En del av dessa har tillkommit sedan de sistnämnda motionerna väcktes i början av detta år. Dessa initiativ kan vara av värde och ge material för bedömningar av vårdsektorns funktion samt underlätta planeringen. Det material som dessa utredningar sammanställer bör samordnas och vidare bearbetas för att ligga till grund för programarbetet inom vårdsektorn. Utredningsarbetet präglas dock av en betydande grad av splittring. Det finns också skäl för att uppdraget att studera vissa frågor rörande sjukvårdskostnaderna är av den omfattningen och karaktären att det bör behandlas i en parlamentariskt förankrad utredning. Enligt vår mening kvarstår behovet att skapa en samlad helhetsbild av hela vårdsektorn, en helhetsbild som bygger på delprogram för olika vårdområden och där förebyggande vård och eftervård starkare knyts till hälso- och sjukvården och där vårdens målsättning och prioriteringar inom vårdområdet preciseras. Utskottet anser därför att riks-

dagen hos Kungl. Maj:t bör anhålla att ett program för samhällets vårdsektor utformas.»

dels utskottets hemställan under 2 bort ha följande lydelse:

»2. att riksdagen med bifall till motionerna I: 188 och II: 210 såvitt nu är i fråga som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört om ett program för samhällets vårdsektor,»

2. beträffande *allmänna riktlinjer* av herrar Virgin (m), Kaijser (m), Bohman (m) och fröken Ljungberg (m) som anser att

dels den del av utskottets yttrande på s. 4 som börjar med »Förslaget i» och slutar med »avstyrks därför» bort ha följande lydelse:

»I motionerna I: 372 och II: 431 läggs fram vissa synpunkter på målsättningen för den framtida socialpolitiken och hemställs att motionerna måtte överlämnas till socialutredningen. I motionerna betonas bl. a. vikten av att socialpolitikens fortsatta utbyggnad inriktas mindre på generella stödformer, mer på individuella åtgärder, att den sociala hjälpverksamhet som bedrivs av ideella organisationer får ökat stöd från samhället, att den enskilda människans möjligheter till aktivt medinflytande i planeringen och driften av olika verksamheter inom den sociala sektorn ökas samt att en mera serviceinriktad social verksamhet främjas. Utskottet, som anser det vara av betydelse att även dessa synpunkter beaktas vid de överväganden som sker inom socialutredningen, tillstyrker motionsyrkandet.»

dels utskottets hemställan under 3 bort ha följande lydelse:

»3. att riksdagen med bifall till motionerna I: 372 och II: 431 som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna att motionerna bör överlämnas till socialutredningen,»

3. beträffande *eftervården* av herrar Axel Andersson (fp), Per Jacobsson (fp), Nyman (fp), Enskog (fp) och Mundebo (fp) som anser att

dels det stycke i utskottets yttrande på s. 6 som börjar med »Ansvaret för» och slutar med »anses föreligga» bort ha följande lydelse:

»Ansvaret för eftervård ligger i princip på socialvården och sjukvårdshuvudmännen. Ett antal landsting planerar också behandlingshem för eftervård. Eftervården är för närvarande eftersatt. Den måste starkare knyta an till den direkta vården. Vårdbehovet är ofta inte tillfredsställt i och med att patienten lämnar sjukhuset. Han kan ha behov av kurativ hjälp. Återanpassningen till arbetslivet kan vara svår. Behovet av terapi, rörelseträning, arbetsträning är mycket stort och tillgodoses nu på ett otillräckligt sätt. Trafikoffer har ofta en mycket besvärlig väg till återanpassning praktiskt och psykologiskt till i många fall nya arbetsuppgifter. Samarbetet mellan olika eftervårdande organ är också otillräckligt. De sociala hjälpinsatserna till personer som lämnar t. ex. kriminalvården är så gott som obefintliga. Ut-

skottet föreslår att riksdagen måtte göra det uttalandet att en fortsatt utbyggnad av eftervårdens resurser på olika nivåer är angelägen och att socialstyrelsen bör ägna detta område största uppmärksamhet.»

dels utskottets hemställan under 12 bort ha följande lydelse:

»12. att riksdagen med bifall till motionerna I: 188 och II: 210 såvitt nu är i fråga som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört om förstärkning av eftervården,»